

BLK Rådgivning
v/ Berit Lund Koksvik
berit@blkradgivning.no

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

30.09.2018

Innspill til mandat til personvernkommisjon

Viser til høringsbrev av 11. juli 2018 fra Justis- og beredskapsdepartementet vedrørende utformingen av mandatet til en personvernkommisjon. Høringsfristen var satt til 31. august 2018, og er slik jeg forstår departementets kommunikasjoner forlenget ut september 2018.

BLK Rådgivnings kjernevirksomhet ligger innenfor temaene etikk og compliance, herunder blant annet arbeidsrett, personopplysningsrett- og personvern, utenrettslig konfliktløsning samt rådgivning innenfor HR, HMS og organisasjon.

BLK Rådgivning er positiv til at det etableres en personvernkommisjon som skal vurdere personvernets stilling i Norge. En personvernkommisjon bør innledningsvis rette fokus mot kvalitetssikringen av en solid personvernrettslig grunnmur, som legger til rette for sikring av personvernet i praksis, før fokuset rettes mot videreutvikling av digitale løsninger. Kommisjonen har nå god anledning til å sette den standard personvernarbeidet i det norske samfunnet er forventet å ha i praksis.

Kommisjonen bør ta stilling til hvilket samfunn vi vil ha i fremtidens Norge. Personvernet er under press på flere fronter, noe som kan skyldes flere forhold og blant annet: holdninger og bevissthet relatert til etterlevelsen av gjeldende personvernregelverk, for dårlig kunnskap om personopplysnings- og personvernregelverket samt tilstøtende regelverk hos virksomheter og saksbehandlere, mangel på adekvat IT-infrastruktur med integrerte løsninger for ivaretagelse av personvernet samt en mangel på organisatorisk bevissthet om hvorfor personvernet er viktig. Personvernkommisjonen kan i så måte ta stilling til hvilket kunnskapsnivå institusjonene forventes å holde på personvernrettens område.

Personvernrettslige problemstillinger – spesielt særtilfellene – er komplekse og stiller store krav til både lovgiver, utøvende myndigheter og saksbehandlere. At problemstillinger er komplekse og tidkrevende bør ikke hindre oss i å utrede gode – og muligens nye og mer forebyggende – løsninger for fremtiden. En personvernkommisjon bør etter min mening ha dette i mente i sitt arbeid fremover. Det er ikke nødvendigvis lovgivningen i seg selv det er noe galt med i tilfeller av opplevde problemer på et rettsområde. Det kan imidlertid stilles spørsmål ved om lovgivningen på personvernrettens område støtter de reelle behovene tilgjengelig empiri gir uttrykk for, og om den holder tritt med den teknologiske utviklingen i samfunnet i dag.

Statens plikt til å respektere og sikre privatlivet

Staten har en plikt til å respektere og sikre retten til privatliv. Denne retten har enhver av oss. Når det gjelder EMKs rekkevidde av statens ansvar for å sikre menneskerettigheter, må man «nærme seg spørsmålet artikkel for artikkel, rettighet for rettighet».¹ En personvernkomité bør derfor nærme seg personvernrettslige problemstillinger paragraf for paragraf, artikkel for artikkel, rettighet for rettighet. Dette utgangspunktet gir en personvernkommisjon mulighet til å kartlegge enkeltstående uttrykk for personvernet i gjeldende rett, samt å foreta en inngående analyse av regelverket sett under ett. Videre bør en slik kommisjon ha mandat til å foreslå en mer helhetlig lovgivning, som oppfyller kravene til klarhet og sammenheng i regelverket.

Staten har en dobbel gjennomføringsforpliktelse, hvor rettighetene både skal sikres i praksis og ved positive tiltak. Positive tiltak kan eksempelvis være lovgivning, rettshåndhevelse av rettigheter, undervisning og opplæring samt bevilgninger.² En personvernkommisjon bør derfor ikke kun vurdere lovgivningen på personvernrettens område, men også vurdere, foreslå og sette en standard for tilgjengelige positive tiltak på relevante nivåer. Staten hefter på objektivt grunnlag for krenkelser begått av offentlige tjenstepersoner. Ansvarer gjelder imidlertid også krenkelser som direkte begås av andre privatpersoner.³ Når det gjelder forholdet private imellom, bør personvernkomitéen gi statlige- og andre relevante aktører konkret veiledning på hvordan de skal ivareta sikringsplikten i form av å håndheve gjeldende rett på en slik måte at borgerne i størst mulig utstrekning hindres i å krenke hverandres personvern.

I det følgende nevnes noen konkrete områder en personvernkommisjon etter min mening bør analysere og komme med konkrete forslag på positive tiltak på:

Personvern for trusselutsatte yrkesgrupper og deres familier

En vurdering og kartlegging av personvernets stilling bør – i tillegg til de overordnede og mer ordinære typetilfeller – ta opp i seg behandlingen av særtilfeller som kan utfordre grensene for personvernet til berørte parter, og som stiller store krav til saksbehandlere av slike saker. På justissektorens område er dette aktuelt for yrkesgrupper som utsettes for trusler mot egen person og familie samt trusler om represalier på grunn av sin yrkesutøvelse, og der deres personlige identitet brukes aktivt til å ramme dem i deres privatliv.

Statens ansvar for å ivareta disse yrkesgruppens personvern, vil styrke dens forutsetninger til å sikre en fortsatt uavhengig rettspleie der tjenstepersoner ikke viker for å pågripe kriminelle, eller anmelde- og pådømme kriminelle handlinger. En personvernkommisjon kan komme med konkrete forslag på hvordan vi kan forebygge at disse yrkeskategoriene rammes på denne måten, og slik minimere risiko for både personvernbrudd og for at enkeltpersoner må bære konsekvensene for situasjonen de havner i alene. I tillegg må man ivareta familie- og barns personvern og sikkerhet i disse sakene, som i stor grad vil avhenge av tjenstepersonens situasjon.

¹ Jørgen Aall (2015), Rettsstat og menneskerettigheter, 2. utgave s. 49 og Koksvik (2018)

² Jørgen Aall (2015) s. 50

³ Jørgen Aall (2015) s. 50-51 og Koksvik (2018)

Undertegnede har gjennomført en studie innenfor dette temaet. Studien omhandler adgangen til å skjeme ansatte i politi- og lensmannsetaten sin identitet i tilfeller der de utsettes for ulike former for trusselsituasjoner, og der identiteten brukes som inngang til å kunne ramme dem med trusler om represalier i deres privatliv på grunn av deres yrkesutøvelse. Studien har foreløpig resultert i en masteravhandling⁴, og undertegnede har ut over det empirisk datamateriale til videre forskning. Temaet er overførbart til andre yrkesgrupper som opplever seg truet, trakassert og/eller utsatt for vold og annet på grunn av sin yrkesmessige tilknytning til saker.

Reglene om innsyn i straffesaksdokumenter og innsynsreglementet i Offentleglova synes å være utformet slik at det kan misbrukes- og legge til rette for å krenke personvernet private parter imellom. En personvernkommisjon bes utrede og vurdere lovgivningen slik den er per i dag sett opp mot adekvat empiri og relevante problemstillinger, som har blitt løftet frem i offentligheten i det siste. Dette helhetsbildet bør også innebære en gjennomgang av den systemiske eksponeringen av personopplysninger som skjer i dag, og som kan forebygges i form av organisatoriske- og IT-tekniske tiltak. Slik eksponering av personopplysninger muliggjør en helt annen form for sammenstilling av personopplysninger og profilering via nettbaserte kilder enn tidligere. I forlengelsen av dette bes kommisjonen se på hvilke positive tiltak som kan medføre en bedring i rettssikkerheten til personer som utsettes for krenkelser av sin rett til personvern og privatliv i kraft av sin yrkesutøvelse. Funn⁵ viser at det er tilfeldig hvem som rammes og utsettes for slike trusselsituasjoner, noe som peker i retning av et behov for en forebyggende tilnærming til problemstillingen.

Vern om voldsutsattes rett til privatliv og retten til å slippe å leve i frykt

Personer som lever i frykt for gjentagende forfølgelse, trakassering og vold fra nærstående eller andre personer har også rett til et privatliv. Ikke minst har de en grunnleggende rett til å slippe å leve sitt liv i redsel.⁶ For undertegnede synes denne gruppens menneskerettslige stilling å tones ned. Personvernkommisjonen bes vurdere om problemstillingene for denne gruppen personer kan snus på hodet i forhold til dagens retroaktive tilnærming til temaet, slik at statens plikt til å iverksette positive tiltak overfor dem kan ta utgangspunkt i deres rett til privatliv og et liv fri for frykt. Det bes om en vurdering på hvordan staten – både lovgivningsmessig og i den praktiske håndteringen av slike saker – i størst mulig grad ved hjelp av personvernrettslige tiltak kan forebygge at gjentatt forfølgelse, trakassering og overgrep skjer mot disse personene.

Et relevant utgangspunkt for en slik vurdering kan være Rt. 2013 s. 588. Avgjørelsen er relevant også for vurdering av positive tiltak overfor andre som opplever at deres personvern krenkes av andre privatpersoner. En del av historien bak nevnte avgjørelse handler om at personopplysninger ble eksponert til tross for iverksettelse av beskyttelsestiltak. Funn i undertegnedes studie viser også at et regime på kode 6 eller mindre, lang fra er noen garanti for at personvernet til de berørte ivaretas.⁷ Det bør

⁴ Koksvik (2018), Anonymitet som forebyggende og beskyttende virkemiddel – når identitet brukes som våpen. Masteravhandlingen er klausulert på grunn av taushetsplikt, men dersom kommisjonen finner det interessant stiller undertegnede seg positiv til å bidra med formidling av funn og relevant empiri. Avhandlingen er også omtalt i Politiforum, nr. 09, 19.09.2018.

⁵ Koksvik (2018)

⁶ Menneskerettighetserklæringens fortale (1948) jf. EMKs fortale (1950).

⁷ Koksvik (2018)

undersøkes hva som kan gjøres for å bøte på dette. Også i disse tilfellene vil barns personvern, retten til et privatliv og retten til et liv fri fra frykt i stor grad sammenfalle eller avhenge av de voksnes stilling, og bør ses i sammenheng.

Politiets metodebruk og deling av personopplysninger

En gjennomgang av politiets metodebruk og deling av personopplysninger bør være en åpenbar oppgave for komitéen. Dette bør imidlertid avveies mot politimyndighetens mulighet til en effektiv forebygging- og bekjempelse av kriminalitet.

Privat innsamling av big data, etterforskning og sikkerhetsarbeid

På samme måte som politimyndighetens metodebruk og deling av personopplysninger bør bli gjenstand for analyse, bør også private aktørers metodebruk, behandling- og deling av personopplysninger gjennomgå og vurderes. Innsamling- og behandlingen av big data i arbeidslivet bør være relevant for kommisjonen å se nærmere på. I tillegg kan nevnes som relevant private aktører som samler inn- og behandler personopplysninger i etterforskningsøyemed og sikkerhetsarbeid.

Forskeres kildevern, tilstøtende regelverk og forvaltningspraksis

BLK Rådgivning støtter Morten Holmboes innspill om at komitéen bør utrede forskeres kildevern. Vi har på den ene siden risikoen for at forskere generelt kan pålegges vitneplikt og annet, som kan legge press på forskerens mulighet til å verne sine kilder. På den andre siden er risikoen for at kildevernet i form av studentarbeider kan settes under press høyst reell. Dette må sees i sammenheng med at studentens rettigheter i forbindelse med studentarbeider og eksamensavvikling- og herunder mulighet til å verne kilder i tilfeller problemstillingen kommer på spissen, er snevre. Dette innebærer at også tilstøtende regelverk og forvaltningspraksis, som kan påvirke etterlevelsen av personvernregelverket, bør analyseres og tas med i en helhetsvurdering av personvernets stilling på dette området.

Effektivt tilsyn med etterlevelsen av personvernreglementet

Personvernkommisjonen bes vurdere hvordan en reell og effektiv tilsynsvirksomhet til vern om personvernet kan videreutvikles. Dette handler muligens i stor grad om bevilgningsspørsmål og ressurstildeling. Datatilsynet har etter min mening gjort en formidabel innsats i forbindelse med innføringen av ny personopplysningslov- og forordningen (GDPR). En personvernkommisjon bør følge opp med anbefalinger og forslag til bevilgninger og gode rammebetingelser for et effektivt tilsyn med personvernets stilling videre fremover.

Med vennlig hilsen,
Berit Lund Koksvik